

M. Zamorano. Applied Sciences. 2021. URL: <https://www.mdpi.com/2076-3417/11/18/8286>

2. Bin-Nashwan S.A., Hassan M.K., Muneeza A. Russia–Ukraine conflict: 2030 Agenda for SDGs hangs in the balance. International Journal of Ethics and Systems. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/364311049_Russia-Ukraine_conflict_2030_Agenda_for_SDGs_hangs_in_the_balance

3. Modelling and measuring sustainable wellbeing in connection with the UN Sustainable Development Goals / R. Costanza, L. Daly, L. Fioramonti, E. Giovannini et al. Ecological economics. 2016. Vol. 130. P. 350–355. URL: <https://eni-seis.eionet.europa.eu/east/areas-of-work/communication/events/project-related-events/eeacademy-summer-school-on-integrated-environmental-assessment/library/constanza-et-al-2016-modelling-and-measuring-sustainable-wellbeing-in-connection-with-the-un-sdgs>

4. Integration: the key to implementing the Sustainable Development Goals / M. Stafford-Smith, D. Griggs, O. Gaffney, F. Ullah et al. Sustainability science. 2017. Vol. 12(6). P. 911-919. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11625-016-0383-3>

5. Mhlanga D. The Role of Artificial Intelligence and Machine Learning Amid the COVID-19 Pandemic: What Lessons Are We Learning on 4IR and the Sustainable Development Goals. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2022. Vol. 19(3). URL: <https://www.mdpi.com/1660-4601/19/3/1879>

Каламан О. Б.,

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу;*

Власюк К. В.,

*старший викладач кафедри готельно-ресторанного та
туристичного бізнесу*

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса

КЛАСТЕРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Розроблення теоретичних і практичних положень у площі розвитку інтеграційних утворень має здійснюватися на основі об'єктивного оцінювання сутності та змісту процесів, що відбуваються, властивих їм економічних категорій у рамках вчення про матеріальне виробництво з урахуванням економічних, соціальних, технологічних, природних та інших умов.

Розкриття сутності та змісту кластерів як інтеграційних утворень доцільно здійснювати на основі поняття «економічна інтеграція» з урахуванням сучасних соціально-економічних змін. Філософське тлумачення цього поняття зводиться до розуміння інтеграції як сторони процесу розвитку, пов'язаної з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин і елементів. Інтеграція має динамічний характер. Тому слід розрізняти в контексті поняття інтеграції поняття інтегрованості, як упорядкованості функціонування частин цілого. Таке філософське трактування інтеграції визначає багатоаспектність цієї категорії і передбачає виокремлення низки підходів до визначення її сутності. Доцільно виділити три основні підходи щодо дослідження проблем економічної інтеграції.

1. Процесний підхід визначає інтеграцію як процес, що являє собою з'єднання частин у єдине ціле. Основними характеристиками інтеграції виступають обсяг і інтенсивність взаємозв'язків між елементами у складі цілого.

2. Структурно-функціональний підхід розглядає інтеграцію як стан і як результат. Тому акцент у рамках цього аспекту робиться на спосіб з'єднання частин у єдине ціле, особливості побудови цілісних інтегрованих структур.

3. Змістовний підхід трактує інтеграцію як механізм. Визначальними сторонами досліджуваного явища при цьому є характер взаємодії частин у складі цілого, що й забезпечує розвиток системи в цілому.

З огляду на філософське розуміння сутності інтеграції, вищенаведені підходи до визначення її змісту, конкретні умови розвитку специфічних сторін цього явища, можна визначити економічну інтеграцію як процес взаємного пристосування окремих господарюючих суб'єктів, унаслідок якого формується система впорядкованих відносин між ними, в основі таких відносин лежать зв'язки, які регулюють залежно від обраного організаційного формату взаємовідносин спільні дії учасників-контрагентів щодо виконання спільних завдань, а саме: спільну діяльність учасників-контрагентів, що регулюються залежно від їхніх організаційних потреб. Тому в основі типології інтеграції слід розглядати як критеріальний параметр саме зв'язки, які можуть бути різними за змістом, формами, силою, характером, напрямом тощо.

Відповідно до цих критеріїв можна зобразити типологію економічної інтеграції, що дає змогу побачити її специфіку, розмаїття, властивості, загальне і специфічне та за допомогою цього заглибитися в її сутність. Інтеграційні утворення з точки зору організаційного формату взаємодії контрагентів можна класифікувати на основі десяти основних ознак за дев'ятьма відмінними один від одного типами. Особливе місце в цій класифікації посідають кластери як найбільш перспективні, інноваційно-орієнтовані у своїй діяльності інтеграційні утворення [1].

В умовах подальшого становлення та розвитку постіндустріальної економіки конкурентну перевагу отримують організації, здатні оперативного реагувати на зміни зовнішнього середовища шляхом постійного генерування технологічних, соціальних, інституційних нововведень. Аналіз світового та вітчизняного досвіду свідчить, що процес виробництва і, що важливо, реалізації новацій найефективніше здійснюється в кластерних агломераціях.

Теоретичний і практичний інтерес, що супроводжує становлення і розвиток численних кластерних агломерацій, призвів до того, що визначення економічної сутності кластера як наукової категорії характеризується значним різноманіттям. Такий стан справ у частині розкриття сутності кластера є закономірним, оскільки різні автори описують різні прояви економічного механізму кластеризації.

М. Портер зазначає, що у зв'язку з певними аспектами в літературі спостерігалось усвідомлення існування і важливості феномена кластерів. Автор як різноманітні кластерні механізми виокремлював полюси зростання і структури з прямими і зворотними зв'язками, розглядав економіку агломерацій, економічну географію, урбанізаційну і регіональну економіку, національну інноваційну систему, регіональну науку, індустріальні райони і соціальні структури [2]. У своїх ранніх працях М. Портер акцентує увагу на географічній складовій кластера. Так, учений визначає кластер як «сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їхньою діяльністю організацій (наприклад, університетів, агенцій зі стандартизації, торговельних об'єднань) у певних галузях, які конкурують, але водночас ведуть спільну роботу» [2].

М. Портер дуже чітко визначає кластер через аспект географічної близькості. Представлений підхід до розгляду сутності кластера характерний для багатьох джерел. Водночас автори, які займають цю позицію, дають доволі розпливчасту характеристику дефініції «географічна близькість», що за певних обставин може викликати різночитання і впливати на точність теоретичних висновків. Пізніше М. Портер фокусує увагу на спільному володінні та використанні ресурсів та інфраструктури, що наочно проявляється в наступному формулюванні, коли вчений визначає кластер, як «... низка галузей, пов'язаних через зв'язки покупець-постачальник або постачальник-покупець, або через спільні технології, спільні канали закупівель чи розподілу, або спільні трудові об'єднання» [2]. Тут кластери розрізняються за розмірами, потужністю та стадіями розвитку.

Учений вважає, що деякі кластери складаються, як правило, з малих і середніх фірм, низка інших мають у своєму складі й великі організації. З огляду на галузеву приналежність, класик виділяє кластери традиційних і високотехнологічних галузей. Взявши за основу типології напрям взаємо-

дії між виробником і споживачем, можна ідентифікувати горизонтальні та вертикальні кластери. Класифікуючи кластери з погляду стадій розвитку, М. Портер описує етапи становлення агломерації та характеризує їх, але питання протидії загрозам регіону локалізації та самому кластеру на стадії його зрілості залишаються поза межами дослідження.

На цій основі організації, що складають кластер, встановлюють тісний технологічний зв'язок і створюють об'єднання з метою підвищення колективної конкурентоспроможності. Ключовими характеристиками в цьому підході є:

- спеціалізація;
- інноваційність;
- множинність учасників;
- життєвий цикл.

Спеціалізація кластера проявляється в тому, що підприємства, які його складають, функціонують у межах спільного ринку на основі близьких технологій. Іншими словами, організації домовляються про свої ролі в технологічному процесі, активно обмінюються знаннями, досвідом, фахівцями у формальних і неформальних аспектах. Тут автори акцентують увагу на перманентному характері взаємного навчання та експериментування.

На нашу думку, така позиція становить інтерес з огляду на розширений вплив кластера на суміжні напрями економіки та регіону. У рамках цієї позиції кластери розглядаються як економічні утворення, що функціонують у суміжних галузях і сферах, сприяють трансферту знань і навичок у різні сегменти і досягають ефекту на основі синергії [3].

Інноваційність кластера виражається в наступному:

- 1) здійснення доступу до нових технологій, трансферт інноваційних підходів під час розв'язання наукових і технологічних проблем учасниками кластера;
- 2) вибудовування логістичного ланцюга постачання інноваційного продукту;
- 3) наявність широких коопераційних зв'язків, що дають змогу оперативно реагувати на зміну попиту на інноваційну продукцію;
- 4) можливість мінімізації витрат на НДР і ДКР за рахунок активних міжфірмових зв'язків;
- 5) здатність учасників інноваційного процесу в процесі виробництва і масштабування інновації використовувати методи бенчмаркінгу.

Варто зазначити, що, описуючи таку характеристику кластера, як множинність, зазначають, що формування кластера відбувається на основі закінченого технологічного ланцюжка від генерування інновації до її масштабування. При цьому наголошується, що системоутворювальним

елементом кластера виступає не стільки географічна локалізація кількох виробництв і виникнення на цій основі синергетичного ефекту, скільки впровадження нових прийомів і способів виробництва та створення на цій основі проривних технологій. Інакше кажучи, актуалізується проблема тиражування інновацій і виокремлюють такі етапи цього процесу:

- здійснення широкомасштабної кооперації науки, виробництва і освіти;
- організація відтворення інновації в конкретній галузі;
- дифузія інновації в суміжні галузі;
- маркетинг інновації з метою її популяризації в суспільній свідомості;
- масштабування інновації.

Крім того доцільно дослідити цю проблему з погляду суб'єктності кластера. Вивчаючи склад учасників, їхні поведінкові моделі, способи взаємодії з місцевими органами влади, учений визначає такі типи кластерів:

- «маршаліанські» кластери, що складаються з невеликих фірм, які, як правило, є однією галуззю і широко використовують ефект масштабу виробництва;
- «радіальні» кластери, побудовані за вертикально-інтегрованим принципом на основі однієї або кількох великих фірм у спільноті великої кількості постачальників;
- «супутниковий» кластер, що об'єднує фірми, які функціонують відносно автономно і виступають як постачальники підприємства, що не входить до кластера;
- «скріплений державою» кластер, в основі якого функціонує одна або кілька урядових організацій.

У результаті визначення кластера доцільно представити наступним чином: кластери – географічні концентрації підприємств однієї або декількох взаємопов'язаних галузей, які конкурують, але, водночас, кооперуються одне з одним, отримуючи при цьому вигоди від спільного розташування та соціальної убудованості. Продовжуючи цю логіку, визначимо такі типи стратегій розвитку кластерів [4]:

- географічна – акцент робиться на географічному розширенні шляхом включення дедалі більшої кількості учасників і розширення значущості кластера від місцевого ринку до глобального;
- горизонтальна – схожа зі стратегією горизонтальної інтеграції і передбачає об'єднання кількох різних галузей або секторів у більш значущий кластер;
- вертикальна – аналогічна стратегії вертикальної інтеграції та полягає в приєднанні різних підприємств з метою отримання закінченого технологічного ланцюжка;

- латеральна – об'єднання в кластер підприємств, що випускають схожу продукцію, з метою зниження середніх змінних витрат і отримання на цій основі ефекту масштабу виробництва;
- технологічна – підсумовування організацій і/або галузей зі схожою технологією;
- фокусна – передбачає побудову кластера на основі системоутворюючого елемента, яким можуть бути підприємство з унікальною технологією, бізнес-інкубатор, навчальний заклад тощо;
- якісна – передбачає як основу планування та організації діяльності кластера всебічне стимулювання інноваційної активності.

Останнім часом на феномен кластерної агломерації пильну увагу звернули фахівці індустрії гостинності. Відзначається взаємозв'язок процесів промислової та індустріальної спеціалізації, локалізації виробництва на певній території та кумулятивний ефект впливу на регіон локалізації кластера. Практично аксіомою стала думка про те, що регіони базування кластерних агломерацій стають економічними лідерами і серед інших роблять істотний внесок у розвиток національних економік. Зокрема, доцільним є впровадження запропонованих кластерних структур на підприємствах індустрії гостинності.

Водночас різноманіття регіональних чинників, з одного боку, і специфіка становлення та розвитку самого кластера – з іншого – потребують більш пильної уваги до цієї проблеми. На нашу думку, питання життєвого циклу кластера та кумулятивного ефекту на регіон перебування потребують подальшого уточнення.

Список використаних джерел

1. Філософія інтеграції: монографія / за заг. ред. В. Д. Бондаренка, Ф. Г. Вашука. Ужгород: ЗакДУ. 2011. 273 с.
2. Porter, M. E. *The Competitive Advantage of Nations*, London: Macmillan. 1990. С.453.
3. Каламан О. Б. Формування конкурентоспроможної стратегії розвитку виноробних підприємств на світовому та вітчизняному ринках. Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2020. № 50 (2). С. 34-39.
4. Шипоша В. А. Теоретико-методичні підходи до визначення поняття «економічного кластеру», сутності та структури. Інтелект ХХІ. 2019. № 5. С. 140-144.